

УПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. У реаліях сьогодення в наукових колах широко обговорюється необхідність модернізації вітчизняної економіки, головні ідеї якої при найближчому розгляді представляються як альтернативні, націлені на подальший політичний, соціальний та економічний розвиток держави. Підприємство як первинна ланка економіки та, зокрема, проблеми його економічної модернізації, все ще не перебувають у центрі уваги пріоритетів політики держави. Модернізація підприємств є фактором економічного росту та відноситься до числа найбільш актуальних задач ринкової трансформації економіки в умовах глобалізаційних викликів, яка покладена в основу економічної політики держави, її інноваційної сфери та перспектив вітчизняного бізнесу. На макроекономічному рівні доцільно виокремити наступні трактування поняття „модернізація”: техніко-економічна, соціальна та політична. Увагу приділяємо лише необхідності подальшого здійснення процесу економічної модернізації підприємств харчової промисловості України. Головною метою здійснення економічної модернізації підприємств, на нашу думку, є створення нової, сучасної економіки та відповідних соціальних взаємозв'язків, виробництво конкурентоздатних товарів. Багатовекторність сценарію модернізації визначає і відносини що до планів його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відсутність єдиного підходу до стратегії впровадження економічної модернізації підприємств, недостатнє опрацювання конкретних її напрямів та ресурсного забезпечення проекту, невизначеність термінів та етапів її проведення, а також низька швидкість сучасних перетворень економічної та організаційної модернізації харчової промисловості актуалізує тему дослідження. Вагомий внесок у розвиток визначення пріоритетів стратегії розвитку управління галузями здійснили такі вчені-економісти, як: О. М. Алімов, О. І. Амоша, М. П. Бутко, В. М. Геєць, А. М. Федорищева. Зокрема, практичні положення та дослідження ефективного розвитку та функціонування на різних етапах галузей харчової промисловості відображені у працях вітчизняних авторів: П. П. Борщевського, О. Б. Бутнік-Сіверського, Л. В. Дейнеко, А. О. Заїнчковського, Д. Ф. Крисанова, І. І. Лукінова, М. П. Сичевського, Л. Г. Чернюк та багатьох інших дослідників. Разом з

тим, ступінь опрацювання конкретної теоретичної та прикладної проблеми щодо економічної модернізації підприємств харчової промисловості, ще не знайшла всебічного та всестороннього розгляду в економічній науковій літературі нашої країни та потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження економічної модернізації на підприємствах харчової промисловості України як передумови їх ефективного розвитку та функціонування в умовах глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результативність, ефективність та соціально-економічна діяльність підприємств харчової промисловості визначається, насамперед, суб'єктивними чинниками та об'єктивними умовами господарювання, такими як: політика держави, кон'юнктура ринків, очікування домашніх господарств, підприємств, фінансових установ та посередників. Підприємства харчової промисловості задіяні і функціонують в системі потоків всього народного господарства країни та його нової (понад „сильної”) ринкової інфраструктури. В умовах глобалізації економіки її трансформація відбувається шляхом глибоких якісних перетворень в системі функціонування і управління харчовою промисловістю під впливом зовнішнього середовища: процесів розподілу, накопичення та споживання, механізму ринкового регулювання господарських зв'язків, виробничих відносин між виробниками та переробниками, а також політики держави, яка формує нову систему господарських відносин на основі домінування економічної модернізації. Отже, проблема економічної модернізації підприємств сьогодні виступає як об'єктивна необхідність перетворень та тенденція позитивних змін життєздатності суб'єкта господарювання.

Економічна політика, яка націлена на забезпечення добробуту громадян і досягнення високої соціально-економічної ефективності нової господарюючої системи в умовах глобалізаційних викликів, безперечно, повинна регулюватись державою. Тому діяльність підприємств харчової промисловості України, яка зумовлена доцільним переходом до нової системи господарювання та управління, здатна забезпечити стрімке зростання продуктивності праці, інноваційний та інфор-

маційний розвиток, науково-технічний прогрес в галузі за допомогою державного регулювання економіки. На наш погляд, необхідно на рівні державних структур приділити більшу увагу питанням економічної модернізації підприємств як закономірному процесу генезису ринкової економіки. Проблема модернізації розглядається на державному рівні в широкому ракурсі політичних та соціальних змін, проте проблема перетворень підприємств харчової промисловості України не знаходиться в епіцентрі уваги економічної політики, що ускладнює реалізацію впровадження закономірних переваг ринкової економіки, посилює тенденції до відставання ефективного розвитку вітчизняної економіки у порівнянні з іншими країнами. Такий стратегічний вектор розвитку необхідно направити на вирішення проблем підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств, лібералізації економіки, макроекономічної стабілізації (банківська система, фінансовий ринок, бюджетна система в контексті прийняття Податкового кодексу, зовнішньоекономічна відкритість ринкових зв'язків), застосування інтенсивного процесу трансформації накопичень в інвестиції, реалізація якого можлива, на нашу думку, лише за умов всебічної економічної модернізації вітчизняного харчового виробництва.

Насамперед, відзначимо змістовну властивість та необхідність здійснення процесу модернізації в харчовій галузі, що забезпечить для неї високу конкуренцію на сучасному рівні, підвищення ефективності виробництва, системний та якісний науково-технічний розвиток, зростання продуктивності праці, раціональне використання потенціалу підприємства, а також значну економію ресурсів. Процес знаходиться в тісному взаємозв'язку з розвитком внутрішньої та зовнішньої конкуренції, кон'юнктури ринку та формуванням ринкових інститутів, що, в свою чергу, впливає і на формування (іноді регулювання) економічної державної політики, а прискорена модернізація підприємств — основа збільшення ВВП країни.

Дослідження питань щодо вирішення впровадження практичних аспектів модернізації підприємств повинні доповнюватись науковими розробками в цій галузі, взаємно доповнювати один одного та використовуватись у постійному оновленні промислової політики, що є передумовою переходу до інноваційних форм господарювання, а також поштовхом для подолання наслідків соціально-економічної кризи.

У працях соціологів та філософів минулого століття розглянуті та описані класичні теорії модернізації: Г. Спенсера (люди співпрацюють для досягнення однакових для всіх, закріплених групових цілей, управляючий центр відсутній — ранній „аналог” односегментної організації з механічною солідарністю за Дюр-

кгеймом) [1, с. 39]; К. Маркса (становлення сучасного суспільства як генезис капіталізму); М. Вебера (процес модернізації як раціоналізація — експансія цілераціональності в усіх сферах життя суспільства); Е. Дюркгейма (перехід від механічної солідарності до органічної); Ф. Тьонніса (знаходить відмінності між традиційним і модерним суспільством) [2, с. 4-5]. У сучасній науковій економічній літературі термін „модернізація” став багатозначним і трактується по-різному. Сам термін, у перекладі з англійської мови, означає „осучаснення”, а в перекладі з французької — „новітній”. В залежності від напрямку його використання він має наступні види (або процеси): економічний, організаційний, політичний, соціальний, екологічний, культурний та технологічний. Колектив авторів під керівництвом С. В. Мочерного трактує модернізацію як „часткове вдосконалення конструкції та заміну застарілого устаткування (машин, обладнання), технології виробництва, технічне й технологічне переоснащення підприємств”. Вчені зазначають, що модернізація забезпечує вищий ефект за менших витрат порівняно з новим будівництвом аналогічних підприємств, а кошти, що спрямовуються на модернізацію підприємств, окуповуються в середньому втричі швидше, ніж у разі будівництва аналогічно нових. Вона дає змогу уникнути фізичного й морального зношування обладнання або загальмувати цей процес, підвищити продуктивність праці тощо. Тому розвинені країни відмовилися від капітального ремонту устаткування як економічно не вигідного [3, с. 543]. Проте науковці розглядають лише технологічну модернізацію, що у час ринкових перетворень економіки в умовах зростаючих процесів глобалізації, є, на наш погляд, досить вузьким поняттям. Автор К. О. Бужимська визначає поняття модернізації як „прогресивний, спрямований на адаптацію розвиток підприємства, якому може бути притаманний революційний і еволюційний характер, що може бути синхронізованим або з процесами розвитку основних сфер діяльності підприємства, галузі, до якої належить підприємство регіону, де воно розташовано, та економіки країни цілому” [4, с. 142]. Автор розглядає модернізацію з позицій інноваційно-технологічного оновлення, що в наш час не охоплює повноцінного сучасного значення процесу модернізації. Ми приділимо увагу економічній модернізації підприємств харчової промисловості, яка в сучасних умовах споживання набуває актуальності дослідження. Отже, економічна модернізація (в матеріалі з Вікіпедії — вільної енциклопедії), передбачає інтенсифікацію процесу економічного відтворення, котра досягається завдяки зростанню спеціалізації та диференціації праці, енергетичного устаткування виробництва, перетворення науки на виробничу (еконо-

мічну) силу та розвитку раціонального управління виробництвом. Складовими такої модернізації визначені: заміна сили людини або тварини неживими джерелами енергії (атомна енергія, пар), що використовуються у виробництві; прогресуюча заміна знарядь праці машинами і складними технологіями; зростання у кількісному і якісному відношенні вторинного (промисловість і торгівля) та третинного (обслуговування) секторів економіки при одночасному скороченні первинного (видобуток); зростаюча спеціалізація економічних ролей і кластерів економічної діяльності — виробництва, споживання і розподілу; забезпечення самопідтримки у зростанні економіки та зростаюча індустріалізація [5, 6, с. 4]. Модернізація стала потужним чинником створення економічних форм та інститутів, які сприяють розвитку та домінуванню товарно-грошових відносин у виробництві, споживанні та примусі до праці, що призвело до розвитку буржуазного укладу та капіталізму. Це, у свою чергу, спричинило розвиток та поширення ринкових відносин, формування та розвиток національних і транснаціональних ринків. Використання досягнень науки у бізнесі сприяло науково-технічній революції та перетворенню науки на одну з важливих виробничих сил. Економічна модернізація також передбачає постійне удосконалення методів управління економікою та виробничими технологіями, що сприяло виникненню раціональної бюрократії, менеджменту та економічної науки [5]. Відзначаємо, що економічна модернізація, як процес, здійснює радикальний вплив на кінцевий результат діяльності підприємств, викликаючи адаптаційні трансформації в харчовій галузі.

Процес економічної модернізації підприємств сьогодні є закономірністю всього трансформаційного процесу, вона виражає тренд до змін у реформуванні та функціонуванні нової економічної системи в умовах глобалізації. Однак, деякі економісти вважають, що в основі глобалізації лежить, головним чином, економічна глобалізація — процес діалектичної взаємодії національних і глобальних економічних відносин, за якої відбувається поступове обмеження національних рис людини економічної і відповідних економічних відносин та їх поступове підкорення системі глобальних економічних відносин, що управляється відповідними законами та закономірностями і здійснюється під егідою національних економічних структур. Її ознаками, зазначають науковці, є поступовий процес глобалізації продуктивних сил, усунування виробництва і праці, з одного боку, і відносин економічної власності в транснаціональній формі — з іншого. Поступова інтернаціоналізація (продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних, відносин економічної власності та господарського механізму) є

структурним елементом економічної глобалізації, що підпорядковуються дії законів як підсистемних, так і загальних. Найповніше економічна глобалізація відбувається в межах окремих інтеграційних угруповань і насамперед в ЄС, а для ефективного входження України до цієї спільноти необхідно досягти високого рівня міжнародної конкурентоспроможності національних економічних систем [3, с. 130-131].

Основною метою діяльності та розвитку підприємств харчової промисловості є задоволення потреб населення в достатній кількості продуктів харчування, що є головним завданням продовольчого забезпечення країни. Тому ця проблема безпосередньо пов'язана із забезпеченням життєдіяльності людини, що робить наше дослідження актуальним. У монографії В. Ф. Іванюти автор зазначає, що для забезпечення здорового харчування потрібна не лише його енергетична цінність, а й забезпечення якісних та структурних складових. Досягнення норм здорового харчування потребує збільшення виробництва на 1-го пересічного громадянина до 2015 р. — м'яса у 2 рази, молока — в 1,4 рази, плодів і ягід — у 2,4 рази, овочів і баштанних культур — у 1,3 рази порівняно із минулими роками. Як зазначає автор, проблеми вступу України в Євросоюз повинні враховувати в першу чергу збільшення доходів домогосподарств до рівня країн ЄС — адже сьогодні населення країни витрачає на продовольчі товари понад 60 відсотків сімейного бюджету, коли у постсоціалістичних країнах, із порівняно високим рівнем ВВП на душу населення (Чеська республіка, Угорщина, Словаччина, Словенія), частка витрат на харчування у загальних витратах домогосподарств складає 20-30 відсотків [7, с. 266-268].

У сучасних умовах суб'єкт господарювання є предметом уваги великого кола учасників ринкових відносин, які зацікавлені у кінцевих результатах його функціонування. Для забезпечення впевненого виживання підприємства в сучасних умовах, зазначають вітчизняні науковці, управлінському персоналу необхідно насамперед уміти реально оцінити фінансовий стан свого підприємства та потенційних конкурентів. Таке визначення, на їх думку, допоможе зміцнити потенціал ділового співробітництва та конкурентоспроможність підприємства в цілому, забезпечить правильне управління рухом фінансових ресурсів і капіталу, що знаходяться в його розпорядженні, а також є основою для прийняття вірних рішень фінансового характеру, спрямованих на виживання підприємства, його лідерство в боротьбі з конкурентами, забезпечення рентабельної роботи, максимізацію прибутку та мінімізацію витрат [8, с. 5]. На наш погляд, неможливо досягнути конкурентоспроможності підприємства та ефективного господарювання лише за визначенням фінансово-

го стану. Насамперед, потрібно впровадити економічну модернізацію діяльності господарюючого суб'єкта.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене підкреслимо, що технологічна, технічна та інноваційна модернізації не мають сенсу в сучасних умовах розвитку економічних відносин без урахування та застосування економічної модернізації. Відставання підприємств у впровадженні економічної модернізації, на наш погляд, остаточно зруйнує ринкові відносини організаційно-правової власності з іншими суб'єктами господарювання та призведе в галузі до слабкої інноваційної діяльності в сфері технологій, застійних явищ („морально зношених”) в системі управління виробництвом, погіршення якості та конкурентоспроможності виробленої продукції, радикальних змін або кризи в кадровому потенціалі. Адже економічна модернізація полегшує працю, підвищує її продуктивність, якість виробленої продукції, але реальне здійснення такої модернізації потребує значних зусиль. Отже, ми вважаємо, що економічна модернізація підприємств харчової промисловості України являє собою реальний спосіб забезпечення „прориву” соціально-економічного розвитку країни.

Література

1. **Коломийцев В. Ф.** Социология Герберта Спенсера / В. Ф. Коломийцев // Социологические исследования. — 2004. — №1. — С. 37 — 44. 2. **Бусова Н. А.** Суспільна раціоналізація і право у процесі модернізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософ. наук: спец. 09.00.03 „Соціальна філософія і філософія історії” / Н. А. Бусова. — Харків, 2005. — 35 с. 3. **Економічний** енциклопедичний словник / Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устинко О. А., Юрій С. І. / за ред. С. В. Мочерного. — Львів : Світ, 2005. — 616 с. 4. **Бужимська К. О.** Класифікація та види модернізації підприємств / К. О. Бужимська // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. праць у 2 ч. — К. : РВПС України НАН України, 2010. — Ч.1. — С. 136 — 143. 5. **Вікіпедія** — вільна енциклопедія. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. 6. **Eisenstadt S. N.** Modernization: Protest and Change. — Englewood Cliffs, 1966. — P. 1—5. 7. **Іва-**

нюта В. Ф. Регіональна стратегія підприємництва в умовах євро інтеграції: монографія / В. Ф. Іванюта. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 310 с. 8. **Семенов Г. А.** Техніко-економічні розрахунки на підприємстві: навчальний посібник / Г. А. Семенов, А. Г. Семенов, В. К. Станчевський. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 184 с.

Валінкевич Н. В. Упровадження економічної модернізації на підприємствах харчової промисловості як передумова їх ефективного розвитку

Досліджено та обґрунтовано необхідність впровадження економічної модернізації на підприємствах харчової промисловості як передумова їх ефективного розвитку та функціонування в умовах глобалізаційних викликів.

Ключові слова: модернізація, економічна модернізація, ефективний розвиток підприємств, стратегія впровадження, глобалізаційні виклики.

Валінкевич Н. В. Внедрение экономической модернизации на предприятиях пищевой промышленности как предпосылка их эффективного развития

Исследовано и обосновано необходимость внедрения экономической модернизации на предприятиях пищевой промышленности как предпосылка их эффективного развития и функционирования в условиях вызовов глобализации.

Ключевые слова: модернизация, экономическая модернизация, эффективное развитие предприятий, стратегия внедрения, вызовы глобализации.

Valinkevich N. Introduction of economic modernization on the enterprises of food industry as pre-condition of their effective development

It is investigational and grounded necessity of introduction of economic modernization on the enterprises of food industry as pre-condition of their effective development and functioning in the conditions of calls of globalization.

Key words: modernization, economic modernization, effective development of enterprises, strategy of introduction, calls of globalization.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2011

Прийнято до друку 15.03.2011